

SZÍNHÁZ

ILLIK? NEM ILLIK?

Szoknya alá nyúlni, födetlen mellet simogatni vagy markolászni, nadrágon matatni — izléstelenség, színházban megengedhetetlen, vagy legalábbis elítélendő. Mert — ahogy még ma is sokan vallják — a művészet tiszta, erkölcsös, illetudó, amint a századforduló táján még a plakátok színével is jelezték — fehér. De ha a darab arról szól, hogy a legendás Don Juan nem férfi többé, és azonkívül, hogy keresik, méghozzá milyen hévvel, megszállottan és kitartással az elvesztett „tagot”, más semmi épenséggel nem történik ebben a darabban, akkor mit szabad s mit nem? mi illik, s mi nem? Kivált pedig ha abban a műfajban, bohózatban történik mindez, amelyben az efféle illetlenségek a komikum eszközei, ha nem a szex vagy még kevésbé a pornográfia, hanem éppen ennek kigúnyolása, megficskázása a cél, akkor is izléstelenség a szoknya alá nyúlni, mellet...?

A meztelenség a színházban már évek óta nem megbotránkozató, sőt már nem is meghökkenítő. Elvesztette sokkoló hatását. Akárcsak a trágárság az irodalomban. Ha nem öncélú — természetes, megszokott, elfogadott. Sőt: funkcionális; lírai, szép, nemesen erotikus, esztétikailag hatásos, vagy éppenséggel komikus.

Ebben az esetben, Kopeczky László Don Juan utolsó kalandja című művének színpadi megjelenítésében a sok fogdosás, félreérthetetlen kétértelműség nem is lírai, nem is szép, nem is nemesen erotikus... Csak: komikus. Tehát nem is szexi vagy pornográf, inkább ennek az ellenkezője. Föltéve, ha nem az előadás kontextusából, a nagy írói leleményességet eláruló nyelvi komikum összefüggés-rendszeréből — nem lenne érdektelen egyszer összeszámolni, kijegyezni, hogy ebben a darabban Kopeczky hányféleképpen tudja nagyon is illetudóan megnevezni, amit a közözlés szerint illetlenség hangosan kimondani — kiragadva szemléljük a markolászást, a kétértelműségeket. Külön igenis szex, sőt pornográfia minden nyúlkálás, minden sikamlósabb kifejezés. De a bohózati szituáció felől szemlélve semmiképpen sem minősíthető ennek. És a bohózat alakjainak jellemzése felől sem.

Doktor Galba — az ügybuzgó sebész, aki a kényes műtétet majd elvégzi és a még kényesebb galibát fogja okozni — nemcsak orvos, hanem vén kujon is. Amikor a Don Juanhoz „egykoron” szintén járó Oiselle-t

Kopeczky László: Don Juan utolsó kalandja. Szabadkai Népszínház. Rendező: ifjú. Szabó István. Díszlet: Petrik Pál. Jelméz: Anna Atanacković. Zene: Molcer Mátyás. Színészek: Medve Sándor, Arok Ferenc, Kasza Éva, Abraham Irén, Jónás Gabriella, Kotroba Júlia, Majoros Kati, Czehe Gusztáv, Nagy István, Remete Károly, Süveges Eta, Salamon Sándor, Szabó István, Albert János, Szél Péter.

meggyanúsítja — „... várj csak... nem te voltál?” —, a lány felháborodva, megsértve „Én?! / Lelkem bent tiszta oltár!” kifakadással válaszol, ezután a szorgos dottore gyorsan megsimogatja az alig fődött melleket, kéjesen motyogja: „Az... tanú vagyok rá.” Ez a jelenet akár a pornográfia vádjával is illelhető lenne, de amikor a következő pillanatban Galba doktor már sóvárogva nézi, nézegeti a lány melleit érintő két tenyerét, arcához emeli, akkor önleleplező, saját kujonságát karikírozó jelenetet látunk. A szex a figura jellemzőjévé változik.

Akárcsak abban a röpké epizódban, amelyben a felvonuló nők között a legszemérmetesebbnek mutatózó Donna Agatha, aki látszólag csak a litániára gondol, meglátja a háromdimenziós rajzzal „ékesített” anatómiakönyvet, s benne Don Juan elveszett „tagjának” képi mását, elájul, aléltnan zuhan a földre, de gondja van rá közben, hogy ne akárhová, hanem a könyvre zuhanjon — kéjes mosollyal, elárulva, leleplezve magát. Majd pedig, amikor „szörnyű rosszulletéből” magához tér, álszemérmes szerepjátszása szerint az iránt érdeklődik, „nem a tisztítóútz penitenciáját” tölti-e, s a páter figyelmeztető szavaira — „Még él, nem veszi észre!” — először saját, szintén alig fődött melléhez nyúl, szerepéből teljesen kiesve megigazítja, vagy inkább megrázza őket — „Élek?... Tényleg!” —, észrevétlenül gúnyosan önleleplező, egyetlen megfélekedezett mozdulattal saját magát karikírozó, — és semmi esetre sem ízléstelen vagy pornográf. Megbizonyosodott, hogy ÉL, s hogy NŐ, nem pedig álszemérmes templomkőoptató, aminek látszani szeretne.

És még sorolhatnánk oldalakon keresztül a hasonló színpadi, színészi megoldásokat, melyek csak a felületesen szemlélőnek ízléstelenségek, megbotránkoztató erkölcsstelenségek, művészetellenes mozdulatok. Hogy is mondta a századforduló táján az akkor még nagyváradi színkritikus Ady Endre a fehér estékről? „A fehérség csak a színvakok álma.” A Don Juan utolsó kalandja is csak annak lehet elandalítóan pornografikus, aki ilyennek látja, ezt keresi benne, a bohózati szándéktól függetlenül nézi a sok szoknya alá nyúlálást, mell után kapadozást...

Nemcsak vígjátékírót avatott — nagyon késvé, de nem elkésvé — a Don Juan utolsó kalandja, hanem alkalmat adott színházi elbítéleteink egyikének megdöntésére is. Figyelmeztet arra, hogy a színházban — a művészetben — nem az a lényeges kérdés, illik-e vagy nem illik, hanem kell-e vagy nem kell a dráma, az előadás jellege, az alapszituáció, a jellemfestés érdekében vetközni, „ízléstelenkedni”...

GEROLD László